

SÖZDE ERMENİ SOYKIRIMI İDDİALARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Emre ÖZSOY

TASAV Dış Politika Araştırmaları Merkezi

Giriş

30 Ekim 2019 tarihinde ABD Temsilciler Meclisi 1915 olaylarını “soykırım” olarak kabul eden bir karara imza atmıştır. Aslında tarihî gerçekliklerle örtüşmeyen, tamamen siyasi bir karar özelliğini taşıyan bu sonucun Türkiye açısından bir sürpriz olmadığını söylemek gerekmektedir. Bundan sonraki yıllarda bu yönde atılacak adımlar Türkiye’yi yine şaşırtmayacaktır. Bu tür söylemlerle uluslararası gündemde Türkiye’nin adını gerçekle alâkası olmayan olaylarla yan yana getirmek ve tarihinde bu tür olayların yaşanmadığı bir milleti suçlama psikolojisi, çağımızda kılıf değiştiren “Şark Meselesi’nin” devamından başka bir şey olmasa gerek.

ABD Temsilciler Meclisi kararının ardından çok fazla zaman geçmeden sözde Ermeni iddiaları yönünde bir diğer çıkış da hemen yanı başımızdan, Suriye’den gelmiştir. 13 Şubat 2020 tarihinde Suriye parlamentosu sözde Ermeni soykırımını tanıyan ver kınayan tasarımı kabul etmiştir. Söz konusu tasarı, Suriye-Ermenistan Parlamento Dostluk gurubu tarafından sunulmuş ve oy birliği ile kabul edilmiştir.

Suriye gibi sayısız insan hakları ihlalinde bulunmuş, kendi halkına zulmü reva görüp yüz binlercesinin kanını akıtmış, insanlığa karşı suç işlediği birçok kuruluş tarafından kayıt altına da alınmış bir diktatörlük rejiminin 1915 olaylarını “soykırım” olarak nitelendirmeye kalkışması, meselenin “tarihî gerçekler” değil “asılsız iddialar” üzerinden yürütülen bir siyasî propaganda aracına dönüştüğünü bir kez daha göstermiştir.

Asılsız İddialar Karşısında Tarihî Gerçekler

Sözde soykırım savunucuların aksine tarihî süreç bizlere olayların çok farklı gerçekleştiğini, hatta tam aksi yönde cereyan ettiğini göstermektedir. Aslında olaylar 1915’e gelmeden çok önce başlamıştır.

Maalesef 19. yüzyıla Osmanlı devleti çok iyi şartlar içerisinde girmemiştir. Muazzam sınırlar içerisindeki yarı müstemele duruma gelmiş devlet, sıkıntılılarından kurtulmak amacıyla birtakım reçetelere sarılmak zorunda kalmıştır. Tanzimat ve Islahat Fermanları bu yönde atılan adımlardan sadece bazılarıdır. Devamında yaşanan toprak kayıpları, en büyük felaketlerden biri olan Balkan Savaşları ve girmek zorunda kalınan Birinci Cihan Harbi... Bütün bu felaketler yeni Türk devleti kurulmadan önce Osmanlı Devleti'nin aşması gereken zorluklar arasında olmuştur.

Böyle bir kargaşa ortamı içerisinde Osmanlı Devleti tarafından kendilerine "Millet-i Sâdıka" unvanı verilen Ermenilerin isyanları, özellikle devletin doğu kesimlerinde bir bir ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu, elbette bütün Ermenilerin isyan olaylarında yer aldığı anlamına gelmemektedir. Bu isyanlar gerek Avrupa gerekse Rusya tarafından desteklenen komitecilerin çıkardıkları isyanlardır. Avrupa devletlerinin Osmanlı içerisindeki azınlıklar ve gayrimüslimlere yönelik politikası ve Fransız İhtilali ile yayılan milliyetçi düşünceler Ermeni komitacıların isyanlarında rol oynamıştır.

Diğer taraftan iki önemli gelişme, Ermenileri gündemin tam ortasına yerleştirmiştir. 1877-1878 Savaşı sonunda Ruslar ile imzalanan Ayastefanos Antlaşması'nın 16. maddesi gereğince Rusya işgal ettiği vilayetlerden geri çekilmeyi, Osmanlı Devleti'nin Ermeniler için yapacağı reformlara bağlaması bu yönde atılan ilk adımdır. Devamında gerçekleşen Berlin Anlaşması ise olayı biraz daha genişletmiştir. Artık hem Rusya hem de İngiltere Ermenilere yapılacak ıslahatlar konusunda Osmanlı Devleti'ne büyük baskılar ve yaptırımlar içerisine girmişlerdir. Bu gelişmeler Ermenileri gündemin merkezine oturturken aynı zamanda büyük devletler tarafından desteklendiğinin en açık göstergesi olmuştur. Yine Osmanlı topraklarında kurulan Amerikan Board gibi misyonerlik örgütlerinin çalışmaları da Ermeniler arasında radikal-ayrılıkçı düşüncelerin oluşmasına sebep olmuştur.

1887'de Hınçak, 1890 ise Taşnak cemiyetlerinin kurulması Ermeni terör faaliyetlerinin zirveye çıkartırken komitacıların faaliyetleri birbiri ardına gerçekleşmiştir. İlk olarak 15 Temmuz 1890 yılında Kumkapı nümayişinde pek çok insanın ölümüne sebep olmuşlardır. 1894 Sasun isyanı, devamında Babıali Yürüyüşü ve Ekim 1895 yılında gerçekleşen Zeytun İsyanı, Ermeni komitelerinin kanlı eylemlerinden sadece bazılarıdır. Özellikle Zeytun İsyanı büyük çapta olup bölge genelinde 15 bin kadar Ermeni'nin isyana kalkıştığı belirtilmektedir. 24 Ekim 1895 yılında başlayan isyan 28 Ocak 1896'da sona ermiş ve 20 bin Osmanlı Türkü hayatını kaybetmesiyle sonuçlanmıştır.

1915'e gelindiğinde de Ermenileri isyanlarında bir azalma görülmediğini söylemek yanlış olmayacaktır. Birinci Cihan Harbi'nin verdiği kargaşa ortamının yanında Büyük devletler tarafından desteklenmeleri, Anadolu toprakları üzerindeki hülyalarını pekiştirmeye yetmiş görünmekte idi. Avrupa devletlerinden gelen isyan emirleri ve bu isyanları desteklemeye yönelik silah yardımları, 1914 yılında daha da

artarken Osmanlı ordusundaki Ermeniler de silahları ile birlikte ordudan firar etmiştir. Diğer taraftan, Doğu Cephesi'nde Ruslara hizmet etmekten çekinmeyen Ermeni isyancılar, Müttefiklerin Çanakkale Boğazı'nı geçememelerinden sonra faaliyetlerini daha da hızlandırmıştır. Van, Çatak, Bitlis civarında Türk köylerinde kıyım yaparken Van'ın işgal edilmesinde Rusların yanında durmuşlardır. Hatta Van isyanı sonrası devlet kurduklarını dahi bildirmişlerdir.

Bu şartlar altında Osmanlı hükümeti, 24 Nisan 1915 tarihinde vilayetlere ve mutasarrıflıklara gönderdiği emir ile, Ermeni komitelerinin kapatılması, evraklarına el konulması ve komitelerin elebaşlarının tutuklanması istemekten başka bir çare görememiş ve meşru hakkını kullanmıştır. Enver Paşa ise bölgede yaşayan Osmanlı vatandaşlarının can ve mal güvenliğinin bir an önce sağlanması adına 2 Mayıs 1915'te İçişleri Bakanı Talat Paşa'ya şu talimatı göndererek olaylar karşısındaki endişesini belirtmiştir:

"Van gölü etrafında ve Van valiliğince bilinen belirli yerlerdeki Ermeniler, isyanlarını sürdürmek için daima toplu ve hazır haldedirler. Toplu halde bulunan Ermenilerin buralardan çıkarılarak isyan yuvalarının dağıtılması düşüncesindeyim. III. Ordu Komutanlığı'nın verdiği bilgiye göre Ruslar 20 Nisan 1915 tarihinde kendi sınırları içindeki Müslümanları sefil ve perişan bir halde sınırlarımızdan içeriye sokmuşlardır. Hem buna karşılık olmak ve hem yukarıda bahsettiğim amacı sağlamak için ya bu Ermenileri aileleriyle birlikte Rus sınırı içine göndermek veyahut bu Ermeni ailelerini Anadolu içinde çeşitli yerlere dağıtmak gereklidir. Bu iki şekilden uygun olanının seçilmesiyle tatbikini rica ederim. Bir mahsuru yoksa isyancıların ailelerini ve isyan bölgesi halkını sınırlarımız dışına göndermeyi ve onların yerine dışarıdan gelen Müslüman halkın yerleştirilmesini tercih ederim."

Bu emir ile Talat Paşa, üçüncü ve dördüncü ordu komutanlıkları ile işbirliği içinde Erzurum'un güneyi, Van, Bitlis bölgelerinde ikâmet eden Ermenilerin Suriye, Musul, Halep bölgelerine tehcir edilmesi kararlaştırılmıştır.

Tehcir kararının I. Dünya Savaşı esnasında aktif rol oynayan bir siyasî gruba karşı alınması, tehcirle başka bölgelere yerleştirilenlerin can ve mal güvenliğinin temin edilmesi için devlet tarafından geniş tedbirlerin alınması, hatta tehcir sırasında Ermenilerin can ve mal güvenliğini sağlamakta ihmali görülen görevlilerin cezalandırılmış olması gibi tarihî gerçekler, kararın ardında bir soykırım niyetinin olmadığını ortaya koymaya yeterlidir. Ayrıca, savaş şartları ve bu esnada Ermenilerin yürüttüğü siyasî faaliyetlere bakıldığında, etnik ya da dinî bir grubun sadece ve sadece kimliği yüzünden tehcire tabi tutulmadığı, dolayısıyla da tehcir uygulamasının soykırım olarak nitelendirilmesinin hukuken de mümkün olmadığı açıkça ortadadır. Zira 1948 tarihli Soykırımın Önlenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin Sözleşme ve bu yöndeki içtihatlar, 1915 Olaylarının "soykırım" olarak nitelendirilemeyeceğine işaret etmektedir.

Siyasî Söylem ve Türkiye Karşısı Propaganda

Tarihî veriler ve gerçekler ortadayken ABD Temsilciler Meclisi'nin bu kararın Türkiye nezdinde bir karşılığı olmasa da bu tür gerçek dışı söylemler ile Türkiye'nin adının yan yana dünya gündeminde olması maalesef Türkiye açısından olumsuz gelişmelerdendir. Demokratların kontrolü altındaki Temsilciler Meclisi'ne gelen tasarı, 11'e karşı 405 oy ile kabul edilmiş, böylelikle ilk kez ABD Kongresinin bir kanadı 1915'i "soykırım" olarak kabul eden bir karara imza atmıştır.

Bununla birlikte Türkiye'nin bu asılsız ve tarihî gerçeklerle uyuşmayan karara yönelik haklı tepkisi gecikmemiştir. TBMM Genel Kurulunda, TBMM Başkanı Mustafa Şentop imzalı karar metnine AK Parti, CHP, MHP ve İP grupları kabul oyu vermiştir. Karar metninde, *"ABD Senatosunun, tarihi gerçekleri saptırmak suretiyle uluslararası hukukun temel kurallarını yok sayarak, sözde Ermeni soykırımı iddiaları konusunda kabul ettiği kararı Türkiye Büyük Millet Meclisi olarak esefle kınıyor ve reddediyoruz...Bu, keyfi ve gündelik politikanın basit çıkarları temelinde tarihi okumaktan ibaret değersiz bir tavidir. Türkiye Büyük Millet Meclisi, tarihî olaylar hakkında hüküm vermenin parlamentoların işi olmadığı görüşünü tekrar etmektedir..."* ifadelerine yer verilmiştir.

Diğer yandan Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, TBMM parti grup toplantısında tasarımı *"ABD kamuoyunda ülkemiz aleyhine oluşan hava kullanılarak geçirilmiştir. Yani bir anlamda fırsatçılık yapılmıştır. Atılan adımın kıymeti yok, bunu tanımıyoruz..."* şeklinde değerlendirerek bu konunun tarihçilerin işi olduğunu belirtmiştir. Aslında daha 2005 yılında Başbakan Recep Tayyip Erdoğan bu konuda hem dünya kamuoyuna hem de Ermeni yetkililerine açık bir mesaj göndermiştir. O zamanki açıklamasında: *"İddia sahipleri iddialarında samimiyseler, bizim gibi onlar da arşivlerini açsınlar. Bilim adamları ve tarihçilerden oluşacak heyetler burada çalışma yapsınlar. Bu çalışmaları gördükten sonra atılacak adım neyse, bu adımı atmaya Türkiye olarak hazırız"* ifadelerine yer vermiştir. Aynı şekilde 10 Nisan 2005 tarihinde Türkiye Başbakanı tarafından Ermenistan Devlet Başkanı Robert Koçaryan'a yazdığı mektupta bahsi geçen olayların tarihçilerin işi olduğunu belirtmiş, arşivlerin açılarak çalışmaların yapılması teklifini yenilemiştir. Konunun siyasi bir malzeme olduğu, doğruyu bulmaktan ziyade bunun kullanılmasından başka bir şey olmadığı aşikârdır.

Son olarak Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın *"Yeri geldiği zaman otururuz bütün heyetlerimizle beraber, kapatılması gerekiyorsa İncirlik'i de kapatırız, Kürecik'i de kapatırız"* açıklaması, ABD Temsilciler Meclisi'nin kararına karşılık ince ve önemli mesajlar içermektedir. Bölgede Türkiye'nin ABD için vazgeçilmez bir ülke olduğunun vurgusu yapılmakla birlikte tarihî gerçeklikten uzak, sırf iç politika malzemesi olarak kullanmak için sözde soykırım iddialarının gündeme getirilmesinin ABD'ye bir yararı olmadığını altı çizilmiştir. Son olarak Türkiye'nin ABD'ye karşı Kürecik ve İncirlik göndermesini salt Ermeni Meselesi ile

ilişkilendirmemek de gereklidir. Özellikle son dönemde Suriye konusundaki anlaşmazlık, ABD'nin Türkiye'nin hemen yanı başında olan terör örgütlerine desteği üzerinden de bakılmalıdır. Ayrıca ABD Temsilciler Meclisi'nin bu kararında son zamanlarda yaşanan F35 gerginliği ve akabinde Rusya'dan alınan S-400 füzelerinin de etkisinin olduğu açıktır. Ortadoğu'da güçlü bir Türkiye'den her zaman rahatsız olan ABD, bölgede Türkiye'den bağımsız bir şeyler yapılamayacağını, oyunları bozan aktörün Türkiye olduğunun da farkındadır. İç ve dış siyaset malzemesi olarak kullandığı bu girişim ile Ermeni lobilerini memnun etmekten öteye gidemeyecek ve Türkiye'ye bunun üzerinden zarar veremeyecektir.

Suriye'nin sözde Ermeni iddiaları konusunda kabul ettiği tasarının zamanlamasının manidar oluşu en dikkat çeken noktalardan birisidir. Özellikle son yıllarda Türkiye'nin hudut güvenliğinin sağlanması, terör örgütlerinin etkisizleştirilmesi, güvenli bölgenin sağlanarak Suriyelileri yaşadıkları bölgelere tekrar dönüşü için güvenli ortamın tesis edilmesi amaçlı gerçekleştirdiği operasyonları Esed rejimi tarafından hiçbir zaman kabul görmemiştir. Oysaki Türkiye'nin yaptığı hemen yanı başında kurulmaya çalışılan terörist yapının önünü kesmek ve doğal olarak kendi sınır güvenliğini sağlamaktan başka bir şey değildir.

Diğer taraftan son günlerde Türkiye'nin Suriye'de İdlib özelinde karşı karşıya gelmesi, ki bu Türkiye'ye yönelik olarak rejim tarafından yapılan saldırı sonrasında olmuştur, iki ülke arasındaki var olan gerginliği daha da artırmıştır. Bütün bunlar olurken Suriye'nin sözde ve tarihî gerçeklere uymayan bir iddia ile Türkiye'ye yönelik kabul ettiği tasarı uluslararası arenada Türkiye'ye karşı dikkatleri çekmekten başka bir şey değildir. Zaten Suriye'nin Ermenistan Büyükelçisinin karar ile ilgili açıklaması, Suriye ve Ermenistan'ın Türkiye'nin bölgedeki operasyonları ile ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Büyükelçi Muhammed Hac İbrahim: *"Geçmişte soykırım suçu işleyenlerin haleflerinin aynı suçu bugün teröristler aracılığıyla Suriye halkına karşı işlediğini"* belirtmiştir.

Burada ilginç olan; kendi vatandaşlarına dahi kimyasal silah kullanan bir rejimin büyükelçisinin Türkiye gibi bu konuda en hassas olan, arşivini, belgelerini bütün dünya ile paylaşan ve söz konusu iddiaların araştırılması için gerekli bütün imkânları sağlayan bir ülkeyi suçlamalarıdır. Kim ne derse desin Türk tarihinin hiçbir sayfasında soykırım ile ilgili en küçük bir şüphe yoktur.

Suriye parlamentosunun aldığı siyasî kararın Türkiye nezdinde hiçbir karşılığı yoktur. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Hami Aksoy tarafından konuyla ilgili olarak; *"Suriye Rejimi Parlamentosu'nda bugün (13 Şubat) alınan 1915 olaylarını sözde soykırım olarak tanıma kararı başlı başına bir ibret vesikasıdır. Kendi halkına yıllardır çoluk çocuk demeden her türlü katliamı uygulayan, milyonlarca kişiyi yerinden eden ve kimyasal silah kullanmadaki mahareti iyi bilinen bir rejimin ikiyüzlülüğünün fotoğrafıdır. Bu rejimin neden olduğu insani dram hala devam etmekte, tarihin en vahim felaketlerinden biri sınırlımızda yaşanmaktadır. Bu*

mesnetsiz iddiaların uluslararası meşruiyetini kaybetmiş zalim bir rejim tarafından öne sürülmesi ise, iddiaların arkasında yatan çarpık zihniyetin açık bir göstergesidir.” açıklaması yapılmıştır. Sonuç itibarıyla, Suriye Parlamentosu tarafından kabul edilen sözde Ermeni soykırımı iddiaları uluslararası arenada Türkiye'nin başını ağrıtabilecek, Türkiye'nin Suriye'nin kuzeyindeki terörist yapılara yönelik operasyonlarını etkileyecek türden bir girişim değildir.

Bugüne kadar sözde Ermeni soykırımı iddialarını dünyanın farklı coğrafyalarından onlarca ülke kabul etmiştir. Bu siyaset, Türkiye muhasımlarına hiçbir şey kazandırmamıştır. Ermenilerin gündeme gelmelerinden başka bir şey olmazken Türkiye'den de bir şeyler götürmemiştir. Bu tür konuların çözüm adresi tarihtir, yani belgelerdir. Siyaseten verilen kararların, yapılan girişimlerin bir karşılığı yoktur. Türkiye bu konuda dünyanın bütün ülkelerinden daha rahattır, alını açık ve başı diktir.

Kaynakça

- Azmi Süslü, Ermeniler ve Tehcir Olayı, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1990.
- A Latif Dinçaslan, Zeytun ve Çevresindeki Ermenilerin İsyanları, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi SBE Tarih Bölümü YL Tezi, Kahramanmaraş, 2006.
- Ahmet Altıntaş, Osmanlı İmparatorluğu'nun Tehcir Kararı Alması ve Uygulaması, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2005.
- Erdinç Gülcü, Mamuratülaziz Vilayetinde Ermeni İsyanları (1895), Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, Sayı 7/2, 2018.
- Hacer Çelik, Ermeni Tehciri ve Tehcirden Dönen Ermenilerin İskân Sorunu, ÇTTAD, VII/16-17, Bahar-Güz, 2008.
- Kemal Çiçek, Osmanlı Ermenilerinin 1915'teki Tehciri: Bir Değerlendirme, Gazi Akademik Bakış, Cilt 3, Sayı 6, Yaz 2010.
- Mehmet Ali Yıldırım, 1895-1896 İsyanları Sırasında Ayntab'da Ermeniler ve Hınçak Cemiyeti”, DTCF. Tarih Araştırmaları Dergisi, C.XXVII, S.44, Ankara, 2008.
- Meral Kuzgun, Ermeni Propagandası Çatısı Altında (1895-1896) Ermeni Olaylarına Genel Bakış ve Amerikan Kızılhaç Heyeti'nin Faaliyetleri, Yeni Türkiye 60/2014.
- Organ Doğan, Zeytun (Süleymanlı) Ermenileri Tarafından Şehit Edilen Osmanlı Askerleri, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10/1, 2011.
- <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-38521914>
- https://meclishaber.tbmm.gov.tr/develop/owa/haber_portal.aciklama?p1=19064
- <https://www.aa.com.tr/tr/politika/tbmm-den-abd-senatosunun-ermeni-kararina-kinama/1673200>
- <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50229358>
- <https://www.dw.com/tr/erdo%C4%9Fandan-soyk%C4%B1r%C4%B1m-karar%C4%B1na-tepki-tan%C4%B1m%C4%B1yoruz/a-51042983>
- <http://www.mfa.gov.tr/sc-10-suriye-rejim-pm-nin-1915-olaylari-hk-karari-hk-sc.tr.mfa>
- <https://www.internethaber.com/suriye-parlamentosundan-kriz-cikaracak-hamle-ermeni-soykirimi-tasarisini-kabul-etti-2082202h.htm>